

Nomád fejedelmi tükör a steppei forrásokban

Ivanics Mária

Szegedi Tudományegyetem, Altajisztikai Tanszék

MTA Turkológiai Kutatócsoport

A letelepedett társadalmakban a fejedelmi tükör műfaja közel ezer éves. Gazdag hagyománya van az indiai, a közel-keleti, a muszlim kultúrákban és természetesen a keresztény kultúrkörben is. A muszlim világban a 11. század a fejedelmi tükrök virágkora. A perzsa és arab nyelvű munkák mellett ekkor jelennek meg a török nyelvű fejedelmi tükrök. A steppei nomád kultúra is létrehozta a maga fejedelmi tükreit, melyek egy-egy ténylegesen élt történelmi személyiség vagy egy legendás ős személyével kapcsolatos történeteket tartalmaznak. Perzsa szóval *náméknak* nevezzük ezeket a gyűjteményeket. Az előadás témája is egy ilyen, 1681 után lejegyzett Dzsingisz-náme, melynek hat önálló témájú fejezete közül az első a *Dzsingisz kán nemzetségének története* címet viseli, s valójában egy fejedelmi tükör. A vizsgált forrás ugyanis nem a Mongol Birodalom alapítójáról szól, hanem a steppe ideális uralkodójának típusát és a nemzetségfőkhöz való viszonyát rajzolták meg benne.

Az előadás tárgyalja a nomád fejedelem legitimitációját érintő problémákat, különös tekintettel az *idoneitas* kérdésére. Bemutatja, hogyan gyúrták össze a török és mongol eredetmítoszokat s hoztak létre új legitimitációt a legendákban szereplő Dzsingisz számára, és számba veszi a nomád fejedelem *insigniáit*, valamint elemzi azok jelentőségét. Kitér mindazokra a tulajdonságokra, amelyekkel az ideális fejedelemnek rendelkeznie kell. Külön tárgyalja a fejedelem és a nemzetségek viszonyát, bemutatva a nomád társadalomszervezés legújabb teóriáit.

Végkövetkeztetésében rámutat arra, hogy a steppe nemcsak elfogadta, hanem történeteiben idealizálta is a mongol uralmat. Ehhez persze kellett néhány évszázad, míg a mongol hadak kegyetlenkedését elfelejtették, és magát Dzsingisz kánt a legitimitáció forrásának tekintették nemcsak a kánok, a nemzetségfők, hanem maguk a nemzetségek is. A legjobban az bizonyítja ezt, hogy még nemzetségi jegyeik létrejöttét is Dzsingisz kánhoz kötötték, holott nyilvánvalóan e jegyek belső fejlődés eredményeként jöttek létre, s a nemzetség gentilis-tudatának szerves részét képezték, minthogy általuk különböztették meg magukat a többiektől.